

Література

1. Основні показники діяльності банків України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.bank.gov.ua/>. – Назва з екрану.
2. Дані фінансової звітності банків України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.bank.gov.ua/>. – Назва з екрану.
3. Global Financial Development Report. [Electronic resource]. – Mode of access <http://econ.worldbank.org/>. – Title of the screen.
4. Worldwide Governance Indicators. [Electronic resource]. – Mode of access http://info.worldbank.org/governance/wgi/sc_country.asp – Title of the screen.
5. Kaufmann D. The Worldwide Governance Indicators / D. Kaufmann, A. Kraay, M. Mastruzzi // Working Paper. – 2010. – № 5430. – 31 p.

Житарь М.О. Анализ факторов формирования гибкости принятия решений в инвестиционной деятельности банков в Украине

Проведена оценка деятельности банков Украины на рынке ценных бумаг. Обосновано, что развитие банков ограничивается неразвитостью отечественного рынка ценных бумаг, поскольку объемы операций и количество ценных бумаг, обращающихся на рынке, являются незначительными по сравнению с другими макроэкономическими параметрами. Сделан вывод о том, что рынок акций и облигаций на данный момент не способен в необходимом объеме обеспечить существенный прилив инвестиций в нефинансовый сектор экономики. Осуществлен анализ факторов формирования гибкости принятия решений в инвестиционной деятельности банков в Украине. К основным факторам формирования институциональной, рыночной и административной гибкости принятия решений целесообразно относить доходность, рискованность и ликвидность фондового рынка, динамику фондовых индексов, формальные универсальные, формальные специфические, индикативно-правовые и неформальные факторы.

Ключевые слова: факторы формирования гибкости, инвестиционная деятельность банков, ценные бумаги, ограничения гибкости.

Zhytar M.O. The Analysis of Factors for Influencing Decision Making Flexibility in the Bank Investment Activity in Ukraine

Activities of Ukrainian banks in the securities market are estimated. The development of banks is proved to be limited by underdeveloped domestic securities market, as the volume of transactions and the number of securities traded in the market is negligible compared to other macroeconomic parameters. It is concluded that stock and bond markets are not currently able to provide adequately for a substantial investment in the tide non-financial sector. The analysis of the factors forming the flexibility of decision-making in the investment activities of Ukraine's banks is conducted. The main factors of the formation of institutional, market and administrative decision-making flexibility are advisable to refer profitability, risk and liquidity of the stock market, stock index dynamics, and formal universal, formal specific, indicative legal and informal factors.

Keywords: flexibility factors, investment banking, securities, limiting flexibility.

УДК 338.22.01

Доц. М.А. Кальницька¹, канд. екон. наук – Львівська КА

**ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ
СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ**

Проаналізовано підходи науковців до розуміння категорії "соціальна політика", а також її взаємозв'язку з іншими суміжними поняттями. Визначено перелік напрямів і складових соціального розвитку. Значну увагу приділено причинам неефективності державної політики забезпечення соціального розвитку, а також її основним завданням. Узагальнюючи характеристики концептуальних підходів до прямого чи опосередкова-

ного трактування сутності соціальної політики, сформовано авторське визначення цієї економічної категорії, як домінантної компоненти соціально-економічного зростання, що визначає міру соціального забезпечення зорієнтованості та використання потенціалу економічного розвитку з метою формування і реалізації людського капіталу як невід'ємного ресурсу та передумови ефективності функціонування системи національного господарства та забезпечення її соціальної, демографічної, макроекономічної, виробничої, інноваційно-інвестиційної та інших складових безпеки.

Ключові слова: соціальна політика, ефективність, державне регулювання, соціальний розвиток, економічний розвиток.

Постановка проблеми. Світовий та вітчизняний досвід засвідчують, що розвиток соціальної сфери є одним із основних чинників стабілізації соціально-економічних відносин в умовах перехідної економіки. Узагальнення теоретичних засад формування і реалізації державної соціальної політики потребує етимології понять "соціальна політика" та її взаємозв'язку з іншими суміжними поняттями.

Постановка завдання – на основі дослідження теоретичних засад формування і реалізації державної соціальної політики сформулювати авторське визначення цієї економічної категорії.

Виклад основних результатів дослідження. Ефективність соціальної політики, спрямованої на створення умов для оптимального функціонування соціальних відносин у суспільстві, є об'єктивною передумовою стабільного і збалансованого розвитку держави як соціально-економічної системи. Однак сучасні дослідники по-різному трактують соціальну сферу. Так, у визначенні В. Куценко соціальна сфера визначається як поліфункціональне явище суспільного життя, великий сектор економіки та економічної структури суспільства, сфера діяльності людей, результатом функціонування якої є надання сукупності послуг, що задовольняють потреби суспільства і його членів і пов'язані зі створенням доданої вартості; сюди відносять житлово-комунальне господарство та побутове обслуговування; пасажирський транспорт; зв'язок; охорону здоров'я; фізичну культуру та соціальне забезпечення; освіту, культуру, мистецтво [3, с. 17].

Отож, науковець виділяє таку спільну ознаку елементів соціальної сфери, як спільність функцій та призначення в суспільному поділі праці – надання соціальних послуг для держави, суспільства та окремих людей. Це дає змогу відносити до соціальної сфери необмежену чисельність видів економічної діяльності, зорієнтованих на надання соціальних послуг, характерними особливостями яких є збіг стадій виробництва та споживання, безпосередній контакт зі споживачем послуг, орієнтація на суспільство чи окремого індивіда, локальність споживання послуг.

У середовищі науковців-практиків превалює переконання відносно врахування при наданні характеристики соціального розвитку таких аспектів, як: політика доходів та система оплати праці, сфера соціальної підтримки та соціального страхування, система охорони здоров'я, підтримки сім'ї та дитини, ринок праці та зайнятості, житлова політика, міграційні процеси [6, с. 94-114].

Зазначений перелік напрямів і складових соціального розвитку доволі розлогий. Він включає сфери, які безпосередньо вказують на рівень задоволення соціальних інтересів окремих громадян та соціальних прошарків населення і

¹ Наук. керівник: проф. Г.І. Башнянин, д-р екон. наук

суспільних груп, а також дотичні до них, що значною мірою на них впливають і визначають. Тобто якщо, наприклад, рівень розвитку та ефективності функціонування сфери соціальної підтримки та соціального страхування вказує на соціальну захищеність громадян і позитивно впливає на якість їх життя, то раціональне функціонування ринку праці спроможне генерувати доходи населення, визначаючи таким чином передумови для самострахування, кращої забезпеченості товарами і послугами.

Однак науковці не враховують аспекту системності управління соціальним розвитком, що особливо важливо в транзитивних економіках та менш помітно в соціально-економічно розвинених державах. Йдеться зокрема про те, що незабезпеченість структурних характеристик соціального розвитку може призводити до того, що навіть вельми заможна особа не може гарантувати собі соціального захисту і безпеки в середовищі, де надмірна частка населення соціально незабезпечена, деформований ринок праці та зайнятості, значний проशा-рок населення перебуває за межею бідності, нерозвинена система освітніх і медичних послуг, занедбана житлово-комунальна та соціальна інфраструктура, висока плинність міграційних процесів тощо. По-перше, ці чинники взаємопов'язані та, по-друге, соціальне середовище відкрите, тому жодна особа не може ізолюватися від нього.

Саме тому несистемність державної політики забезпечення соціального розвитку є одним з головних чинників її низької ефективності та посилення загроз економічній безпеці держави у транзитивних економіках (рис.). Це проявляється в низькому рівні середньої заробітної плати, пенсій, соціальних допомог та доходів населення, обмеженості джерел та обсягів доходу поза соціальними трансфертами, наявності проявів надмірного розширення населення за рівнем доходів і витрат, неспроможності значної частини населення фінансувати необхідний для повноцінного відтворення споживчий кошик товарів і послуг, недостатньо високій ефективності соціальних програм та неадресності їх спрямування, недостатній задоволеності потреб населення у медичній допомозі та послугах, їх недоступності, низькій ефективності соціального страхування населення, соціальної підтримки молоді, сім'ї та дитини, низькій доступності житла та якісних житлово-комунальних послуг, тощо.

Певною системністю та оригінальністю характеризується підхід до трактування соціального розвитку держави О. Макари. Автор розглядає його крізь призму соціально орієнтованої економіки як сукупності процесів формування її основ: 1) конкурентної ситуації на ринку, що забезпечує орієнтацію виробництва на інтереси споживання; 2) соціальне забезпечення населення задля підвищення його добробуту і життя [4, с. 32].

Зведення умов соціального розвитку лише до двох аспектів спершу видається надто спрощеним, але потрібно визнати, що такі його характеристики, як рівень доходів, житлова політика, ринок праці, зайнятість населення та інші, мають метою відображення не стільки забезпеченості населення грошовими коштами та матеріальними благами, скільки спроможності громадян придбати товари і послуги, здійснювати особистісне соціальне інвестування. Тому доцільно погодитися, що конкурентна ситуація на ринках продовольчих і непро-

довольчих товарів, споживчих, ділових та інших послуг, зокрема державних, значною мірою визначає задоволеність соціальних потреб громадян, їх соціальних та суспільних груп і прошарків населення. Логічно, що саме соціальне забезпечення науковець визначає доповнювальним і підтримуючим елементом.

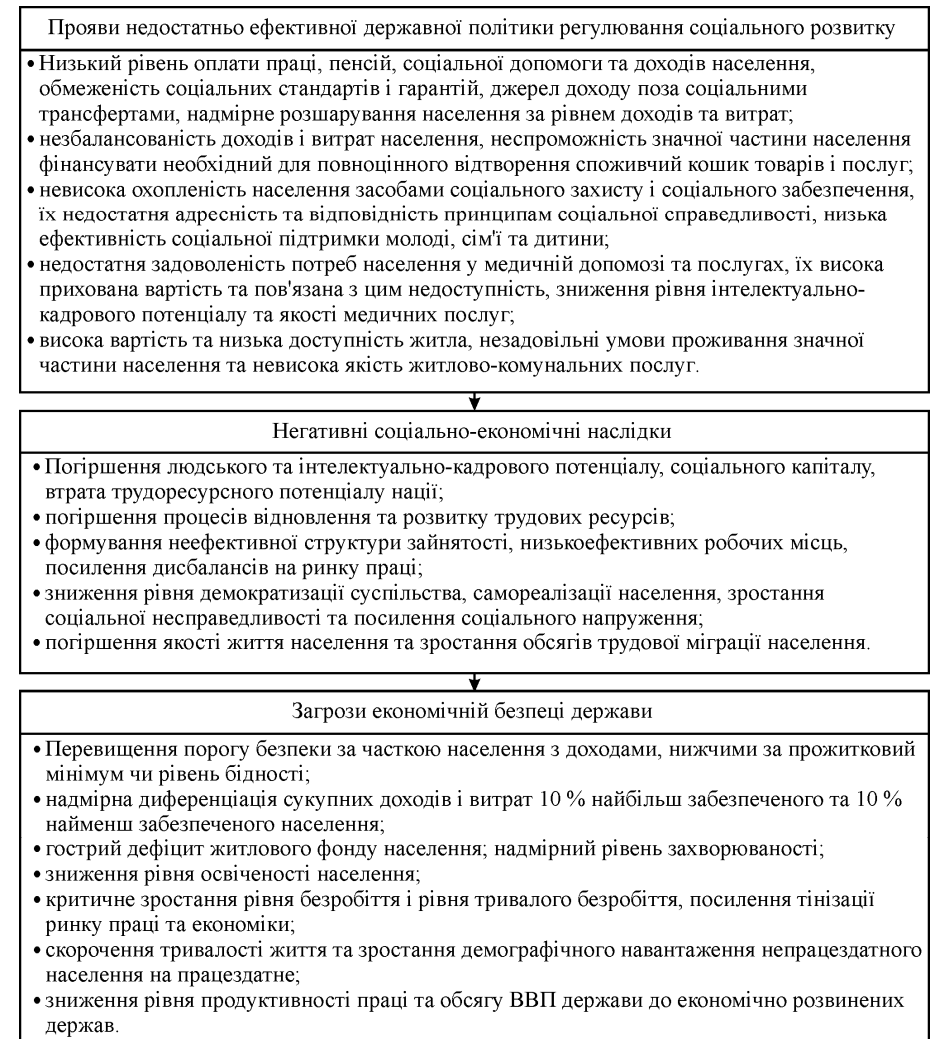

Рис. Напрями реалізації загроз низької ефективності регулювання соціального розвитку на посттрансформаційному етапі функціонування національного господарства (авторська розробка)

Попри те, формування здорового конкурентного середовища для забезпечення орієнтації виробництва на інтереси споживання ще недостатньо для того, аби стверджувати про збалансований структурно-інституціональний соці-

альний розвиток держави. По-перше, якщо поточні споживчі інтереси та настрої нераціональні (до прикладу, орієнтовані на дешеві доступні та не завжди належної якості товари і послуги, не надається перевага здоровому способу життя тощо), то навіть підлаштовувати під них виробничий сектор. За такої ситуації логічно розвивати споживчі цінності та переваги громадян і створювати можливості для їх реалізації.

По-друге, в державі може складатися ситуація, коли соціальні потреби суспільства задоволені, але при цьому національний дохід розподіляється несправедливо – частина населення та економічних агентів отримують при цьому надприбутки, тобто нерозвиненим залишається інституціональне середовище контролю та регулювання економічного, а через нього й соціального розвитку.

По-третє, соціальна політика має вирішувати т. зв. конфлікт інтересів між споживанням та інвестиціями в розвиток. Тобто в державі мають бути створені не лише можливості для всебічного задоволення соціальних, побутових та інших потреб громадян, але й стимули і мотиви до інвестування у формування людського капіталу, що надалі здатне нагромаджувати й ефективно використовувати інтелектуально-кадровий потенціал суспільства й економіки.

Саме в останньому вбачається доволі істотне доповнення факторів конкурентної ситуації та соціального забезпечення як основ соціально орієнтованого національного господарства. Адже якщо повернутися до аналізу неокласичних економічних теорій (у рамках класичних економічних теорій дослідження поняття та ролі людського капіталу не розглядалися та зводилися здебільшого до характеристики чинника праці в системі факторів виробництва), зокрема моделей економічного зростання з людським капіталом, то вже з середини ХХ ст. було доведено правомірність віднесення людського капіталу до факторів виробництва і чинників конкурентоспроможності, а також емпірично встановлено залежність його формування і розвитку від важливих елементів соціальної політики держави – освіти і навчання, підвищення кваліфікації, системи охорони здоров'я, міграції, вартості споживчих товарів і послуг та доходів громадян [10, с. 90-91].

Основоположними тут стали результати досліджень Г. Беккера, Т. Шульца, Н. Менк'ю, Д. Ромера, Д. Вейла та ін. Зокрема Г. Беккер та Т. Шульц вперше у 1964 р. ввели поняття людського капіталу як оцінки здатності індивідуума забезпечувати дохід на основі власних здібностей, знань, кваліфікації та навиків, що залежить як від вроджених здібностей і талантів, так і від отриманої освіти й навчання [11, с. 8].

Про практичне підпорядкування відтворювальних процесів завдання розвитку людини як особистості йдеться й у дослідженнях В. Тарасевича та ін.: "у цьому проявляється соціальна орієнтація розвитку держави, головними рисами якої є перетворення трудової діяльності на сферу розвитку людини, збільшення обсягу та раціональне використання вільного часу, досягнення належного рівня добробуту" [1, с. 705]. Це також необхідні умови розвитку інтелектуальної творчої діяльності, результатом якої стає створення та комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності, – основи інтелектуалізації національного господарства сучасних економічно розвинених держав світу.

Якщо звернути увагу на законодавче трактування соціальної політики, то воно головною мірою закладене в Конституції України, законах України "Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії" та "Про соціальні послуги", указах Президента України "Про основні напрями соціальної політики на 1997-2000 роки" та "Про Положення про Міністерство соціальної політики України", Розпорядженні Кабінету Міністрів України "Про Стратегію реформування системи надання соціальних послуг". Так, у Конституції нашої держави (ч. 1, ст. 46) зазначається, що "...всі громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та інших випадках, передбачених законом" [2]. Але зрозуміло, що таким чином охоплено лише одну з частин соціальної політики та соціального забезпечення населення.

У Законі України "Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії" поняття соціальної політики прямим чином не визначається, але зазначається, що метою встановлення державних соціальних стандартів і нормативів є ідентифікація пріоритетів державної соціальної політики відносно забезпечення потреб населення матеріальними благами і послугами, а також необхідним для цього фінансуванням [7]. За результатами аналізу положень цього нормативно-правового акта до складових державної соціальної політики можна віднести такі сфери: 1) доходи населення; 2) соціальні послуги; 3) житлово-комунальне обслуговування; 4) транспортне обслуговування та зв'язок; 5) охорону здоров'я; 6) забезпечення навчальними закладами; 7) обслуговування закладами культури; 8) обслуговування закладами фізичної культури та спорту; 9) побутове обслуговування, торгівлю та громадське харчування. Їх перелік доволі розлогий та включає як сфери безпосереднього визначення рівня соціальної забезпеченості населення, так і підтримувальні, причому вже навіть не так другого, як більшою мірою третього рівня. До останніх відносяться соціальні стандарти і гарантії, пов'язані з торгівлею, громадським харчуванням та споживчими послугами, культурою, фізичним вихованням і спортом та деякими іншими сферами.

Хоча законодавче визначення поняття соціальної політики відсутнє й по нині (це визнають багато дослідників [5]), що є одним з її домінантних недоліків, в указах Президента України про основні напрями соціальної політики на 1997-2000 рр., а потім – на період до 2004 р. з'явилися її стратегічні цілі та завдання, з яких власне і можна формувати висновки відносно її економічної сутності. Так, в Указі Президента України "Про основні напрями соціальної політики на 1997-2000 роки" були визначені стратегічні орієнтири та завдання державної політики в аналізованій сфері, які значною мірою були сформовані за вказаними вище соціальними сферами [8]. До певних особливостей можна віднести хіба що переакцентування соціальної політики здебільшого з окремих індивідуумів на сім'ю, а також усвідомлення необхідності формування і розвитку соціальної інфраструктури.

Для підвищення ефективності реалізації державної політики у сфері надання соціальних послуг були прийняті розпорядження Кабінету Міністрів Ук-

раїни "Про Концепцію реформування системи соціальних послуг до 2014 р." та "Про Стратегію реформування системи надання соціальних послуг". На жаль, їх положення так і не були спрямовані на уточнення нормативно-правових основ як поняття державної соціальної політики, так і системи соціальних послуг. Так, у Розпорядженні Кабінету Міністрів України "Про Стратегію реформування системи надання соціальних послуг" визначені лише негативні аспекти системи соціальних послуг в Україні, узагальнені принципи їх надання та напрями вдосконалення державної політики у цій сфері, сформовані попередні основи практики моніторингу [9].

Висновки. Отже, узагальнюючи характеристику концептуальних підходів до прямого чи опосередкованого трактування сутності соціальної політики, сформуємо авторське визначення цієї економічної категорії як домінантної компоненти соціально-економічного зростання, що визначає міру соціального забезпечення зорієнтованості та використання потенціалу економічного розвитку з метою формування і реалізації людського капіталу як невід'ємного ресурсу та передумови ефективності функціонування системи національного господарства та забезпечення її соціальної, демографічної, макроекономічної, виробничої, інноваційно-інвестиційної та інших складових безпеки.

Література

1. Економічна теорія : підручник / за ред. В.М. Тарасевича. – К. : Центр навч. літ-ри, 2006. – 784 с.
2. Конституція України. – К. : Вид. дім "Скіф", 2009. – 48 с.
3. Куценко В.І. Соціальна сфера: реальність і контури майбутнього (питання теорії та практики) : монографія / за наук. ред. Б.М. Данилишина / РВПС України НАН України. – Ніжин : Вид-во "Аспект-поліграф", 2008. – 818 с.
4. Макара О.В. Формування моделі соціально орієнтованого регулювання національної економіки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: спец. 08.00.03 – "Організація та управління національною економікою" / О.В. Макара. – Тернопіль : Вид-во ТНЕУ, 2013. – 40 с.
5. Кочемировська О.О. Аналітична доповідь / О.О. Кочемировська, О.М. Пишчуліна. – К. : Вид-во НІСД, 2012. – 88 с.
6. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році: Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К. : Вид-во НІСД, 2013. – 576 с.
7. Україна. Закон. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії від 5.10.2000 р., № 2017-III // Відомості Верховної Ради України від 01.12.2000 р., № 1248/98.
8. Основні напрями оптимізації системи соціального захисту в Україні: Україна. Президент. Указ. Про Основні напрями соціальної політики на 1997-2000 р., № 1166/97 від 18.10.1997 р. – Електронний ресурс Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1166/97/print1391520474963458>.
9. Україна. Кабінет Міністрів. Розпорядження. Про схвалення Стратегії реформування системи надання соціальних послуг від 8.08.2012 р., № 556-р. // Відомості Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/556-2012-%D1%80/print1391522516001411>.
10. Шараев Ю.В. Теория экономического роста : науч. издание / Ю.В. Шараев. – М. : Изд. дом ГУ ВШЭ, 2006. – 254 с.
11. Becker G. Human Capital / G. Becker. – New York : Columbia University Press, 1964. – Pp. 8-9.

Калыницкая М.А. Теоретические основы исследования социальной политики в Украине

Проанализированы подходы ученых к пониманию категории "социальная политика", а также ее взаимосвязи с другими смежными понятиями. Определен перечень направлений и составляющих социального развития. Значительное внимание уделено причинам неэффективности государственной политики обеспечения социального развития,

а также ее основным заданием. Обобщая характеристику концептуальных подходов к прямой или косвенной трактовке сущности социальной политики, сформировано авторское определение этой экономической категории, как доминантной компоненты социально-экономического роста, которая определяет меру социального обеспечения ориентированности и использования потенциала экономического развития в целях формирования и реализации человеческого капитала как неотъемлемого ресурса и предпосылки эффективности функционирования системы национального хозяйства и обеспечения ее социальной, демографической, макроекономической, производственной, инновационно-инвестиционной и других составляющих безопасности.

Ключевые слова: социальная политика, эффективность, государственное регулирование, социальное развитие, экономическое развитие.

Kalnytska M.A. Theoretical Framework Study of Social Policy in Ukraine

The scientific approaches to understanding the category of social policy and its correlation with other related concepts are analysed. Some areas and components of social development are proposed. Much attention is paid to the causes of inefficiency of the government policy to promote social development, as well as its main task. Generalising characteristic of conceptual approaches to the direct or indirect interpretation of the essence of social policy, the author's definition for this economic category is formed. It is suggested to be the dominant component of social and economic growth determining the measure of social providing for economic development potential in order to form and implement human capital as the efficient resource and a precondition for effective functioning of the national economy.

Keywords: social policy, efficiency, government regulation, social development, economic development.

УДК 331.101.262:631

Доц. Л.М. Коваль, канд. екон. наук –

Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут

ТРУДОВІ РЕСУРСИ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ

Визначено роль та місце аграрного сектору в розвитку української економіки. Встановлено, що центральне місце у формуванні потенціалу галузі належить людині, яка координує і організовує виробництво, виступає важливим елементом виробничого процесу і стратегічним ресурсом водночас. Проаналізовано стан і тенденції розвитку трудового потенціалу аграрної сфери України. Висвітлено соціальну, економічну і правову складову постреформеного розвитку сільських територій і визначено вплив цих процесів на кількісні та якісні характеристики трудових ресурсів села. Обґрунтовано сфери державно-управлінського впливу на підвищення ефективності суспільного сектору аграрної економіки.

Ключові слова: трудові ресурси, кількісні і якісні характеристики трудового потенціалу, ефективність, сфери державного впливу.

Актуальність проблеми. Ключова роль у розвитку всієї української економіки, піднесенні життєвого рівня населення і добробуту людей, належить аграрному сектору, можливості якого визначаються потужною земельно-ресурсною базою. Проте центральне місце у формуванні виробничого потенціалу галузі все-таки належить людині. Саме людина покликана визначати цілі та напрями розвитку виробництва, організовувати його та розпоряджатися результатами своєї праці. Людина з її здібностями і можливостями є основною продуктивною силою суспільства, виступає не лише елементом виробничого процесу, але й стратегічним його ресурсом. Таким чином, питання щодо формування та